

Reformationens 200-års jubilæum i Danmark 1717.

Af **Hans Olrik.**

Fredrik IV's kongetid er et ret ejendommeligt afsnit i vor kirkehistorie. Orthodoxien kæmper med Pietismens forskellige afskygninger, der begynder at søge jordbund i Danmark, og begge disse åndsretningers stræben vidner om, at den religiøse interesse er kraftig. I missionen bryder kirkelivet sig nye baner, og hvad man så ellers vil sige om denne tid, må det dog indrømmes, at kristendommen var en stormagt i alle livsforhold og at kirken endnu blev betragtet med dyb ærefrygt. Fredrik IV selv er hovedpersonen i sin tids kirkehistorie; trods sørgelig brist paa sædelig renhed varetog kongen med iver kirkens sag og påtrykte derved mange ytringer af det religiøse liv sit stempel. Derfor blev reformationens 200-års jubilæum 1717 først og fremmest en glimrende hoffest, men dog også en virkelig menighedsfest, og endelig på grund af theologiens hegemoni ved universitetet tillige en stor akademisk højtid. — Denne fest er kun flygtig berørt i Riegels' »Udkast til Fierde Friderichs Historie«, mens den slet ikke omtales i Hojers »König Friederich des Vierten glorwürdigstes Leben«, og Pontoppidan nåede ikke så langt frem i udgivelsen af sine *Annales ecclesiæ Danicæ*, at han

kunde tage den med¹⁾. Derimod findes der et par trykte beskrivelser af festen, udkomne snart efter; den ene er betitlet: »Udførlig Beretning, hvorledes er tilgaaet paa den af Hans Kongel. Majestet saa Christeligt anordnede Otte Dages Jubel-Fest Fra den 31. Octobris til den 7. Novembris 1717«, og er udgaaet 1717 fra det kgl. og universitetets bogtrykkeri; den anden er trespaltet, med dansk, latinsk og tysk tekst, forfattet på kongens bud, efter et enkelt udtryk at dømme af én, der var knyttet til universitetet, udgivet 1718 hos Hieron. Kr. Paulli og betitlet »Beskrivning over de Solenniteter ved Jubilæet 1717« (samme titel paa latin og tysk)²⁾. Begge disse skrifter bleve optagne i anden del af et stort tysk værk, *Hilaria Evangelica* oder *Theologisch-Historischer Bericht vom Andern Evangelischen Jubel-Fest* (Gotha 1719), udgivet af Gotha-theologen Ernst Salomo Cyprianus († 1745). I denne beretning om reformationsjubilæet i de tysk-lutherske lande har Danmark nydt den tvivlsomme ære at indlede rækken; her findes foruden de to anførte skrifter aftryk af kongelige forordninger, fremstillinger af festen i Ålborg, Viborg, Ribe og Bergen, fortegnelse over biskopper og professorer, jubeltaler o. s. v. Desuden rummer vor danske litteratur flere taler og digte, der ere fremkomne ved denne lejlighed, og der haves endog et øjenvidnes beskrivelse af festen i København³⁾. Alt det giver os indtryk af, hvor stærkt den danske reformationsfest har optaget samtiden og hvorledes dens ry har gjort sig gældende i udlandet. Da æmnet ikke før er blevet bearbejdet, og da Helveg end

¹⁾ I sit udkast til fortsættelsen af *Annales* (Ny kgl. saml. 737 fol.) har Pontoppidan omtalt festen ganske kort og optegnet nogle trykte kilder.

²⁾ Intet af disse skrifter har år på titelbladet; men at det første allerede kom 1717 ses af Laverentzens månedsavis, og at det andet kom 1718 og efter kongens bud, ses af det nu straks efter nævnte værk *Hilaria evangelica*.

³⁾ Apotheker Claus Seidelins selvbiografi, *Hist. tidsskr.* 3. r. II 275 ff.

ikke har fået dette reformationsjubilæum omtalt i sin Danmarks kirkehistorie, vil det måske findes rimeligt, at her forsøges en fremstilling af festen.

Hundred år tidligere havde man fejret reformationens første jubelfest med højtidelig gudstjeneste landet over d. 31. Oktob. og festtaler paa universitetet i løbet af en hel uge¹⁾. Denne fest var overvejende akademisk, en sejersfest for den rene lutherske dogmatik; sjælen i den hele højtid var den orthodoxe Lutherdoms ihærdige forkæmper, biskop Hans Resen, og hans »Lutherus triumphans« står som denne reformationsfests egenlige historiske minde²⁾. I 1717 finder vi ingen fremragende theolog, der kan påtrykke reformationsfesten et særlig karakteristisk præg. Det er derimod Fredrik IV, der tager sagen i sin hånd. Som tiderne tilmed ved enevældens indførelse havde forandret sig overordenlig meget, fik 200-års festen et helt andet udseende end jubilæet under Kristian IV: kongen og kongehuset blev dens midtpunkt. Derfor blev der udfoldet en pragt, som stod i meget slet forhold til landets sørgelige pengevæsen³⁾. Fredrik IV har tydelig nok slet ikke taget i betragtning, at den store nordiske krig allerede krævede alle de finansielle ofre, som Danmark kunde overkomme. Festen blev holdt, som om der var den dybeste fred. Talere og digtere har lovprist kongen, der »midt i kampbulderet« kunde hengive sig til den store kirkeglæde; men han vilde have været mere at rose, hvis han ikke havde udfoldet saa megen unyttig luksus. Naar man ved denne lejlighed slet ikke tænkte paa at spare, kommer det vel for en del deraf, at sindene nu var mindre optagne af krigen. I dette år var den kun fattig på begivenheder: Forhandlinger med forbundsfællerne og andre magter spillede

¹⁾ Pontoppidan, *Annal. eccl. Dan.* III 705 f. H. F. Rørdam, *Københavns universitets historie 1537—1621* III 310 f.

²⁾ Jfr. ovenfor s. 19 f.

³⁾ E. Holm, *Danmark-Norges indre historie 1660—1720*, II 199. Angående år 1717 se særlig: Riegels, *Fierde Friederichs Hist.* II 136 ff.

en langt større rolle end kanoner og geværer, fordi forholdet til czar Peter var spændt, og England-Hannover, med hvem regeringen havde tilstræbt en nøjere sammenlutning, var lunkne forbundsfæller, rede til at ofre Danmark for egne interesser; den danske flåde, ovenikøbet forstærket med nogle engelske skibe, spillede mester på søen, men den gik ikke angrebsvis frem, kun Tordenskjold gjorde nogle forgæves forsøg på at komme Svenskerne til livs; for øvrigt »lå de danske og luntede tiden bort«¹⁾, og Karl XII på sin side truede ikke med landgang. På grund af egenkærlighed og mistillid hos Sveriges fjender var krigsførelsen altså kun mat, og således bliver det mere forklarligt, at der ved reformationsfestens højtideligholdelse ikke blev taget det mindste hensyn til den²⁾.

Indledningen til festen var to kongelige befalinger af 12. April 1717, den ene til geheimeråd Lente, overhofmarskallen, grev Callenberg, og kgl. konfessionarius, mag. Kristen Lemvig, om at fremlægge et udkast til ceremonielet ved hoffet og gudstjenesten i slotskirken, passende til den højtidelige lejlighed, — den anden til geheimeråderne Lente og Lerche, biskop Worm, den ældste theologiske professor, dr. Hans Bartholin, og stiftsprovsten, professor Jak. Lodberg, om at udarbejde et forslag om jubelfesten i det hele³⁾. Fra disse kommissioner blev der snart indgivet betænkninger; den store kommissions forslag til ordningen af festlighederne over alle kongens lande (af 14. Maj) blev stadfæstet ved den endelige kongelige forordning om festen. Tillige opfordrede man kongen til at betænke fattige og syge og frigive nogle af de fanger, der kun havde gjort sig skyldige i mindre forseelser⁴⁾. Fra Gottorp udstedtes d. 1. Oktob. den kongelige forordning, på dansk for

¹⁾ Saml. t. jysk topografi og historie II 14, jfr. Holm, anf. skr. II 31.

²⁾ Angående udenrigspolitikken 1717 se E. Holm i Hist. tidsskr. 5. r. III 569 ff.

³⁾ Kgl. bibl. Thottske saml. 813 fol.

⁴⁾ Smstds.

Danmark-Norge, på tysk for hertugdømmerne og kongens tyske lande¹⁾: kongen byder, at der fra 31. Oktober til 7. November skal holdes fest på universiteterne i København, Kiel og Greifswalde, Odense gymnasium og skolerne, og i alle menigheder i kongerigerne, Slesvig og Holsten med Pinneberg, fyrstendømmet Rygen og kongens andel af Forpommern, samt i grevskabet Oldenburg med tilhørende lande. Alt blev nu ordnet til festen: hvilke salmer der skulde bruges og hvilke prædketekster der skulde benyttes ved den ekstraordinære Fredagsgudstjeneste o. s. v.²⁾; der blev sendt særlige skrivelser til superintendent Dassov i Rensborg og superintendent Caspar Büssing i Oldenburg, ligesom også til provst Dan. Sass i det pinnebergske³⁾. Vidtløftigst var det naturligvis at ordne alt ved hoffet, hvor ceremoniellet spillede så uhyre stor rolle. Hvor ivrig man var for at alt kunde gå aldeles punktlig, ser man af en memorial fra overhofmarskallen⁴⁾. Det hedder her: »Cereemonier, som Konger og Potentater i Egen Person vilde bieveane, ere af dend beskaffenhed, at som de i slige tilfælde viiser sig self offentlig udj Deres Kongl. Pragt, ey alleene for deres egne Undersaatter, men end og for alle efterkommere, og alt hvis i slig maade begaaes exponeres og underkastes alle andre Nationers censur, da var det uforgribeligen nødigt at alle de der tilhørende Ting med største flid og Accuratesse bleve i tide reglerede efter de der tilhørende fundamental Regler og efter dend Praxis i slige tilfælde ved andre vel reglerede Kongel. Hoffer

¹⁾ Et smukt skrevet eksemplar af den danske forordning findes i Thottske saml. 1563 4to. Forordn. til hertugdømmerne er trykt. Forordn. til Forpommern og Rygen findes i Hilaria evangelica I.

²⁾ Se Hilaria evangel. I. Til de to Søndagsgudstjenester og Allehelgensdags fest beholdt man de gamle tekster. I Forpommern og Rygen forordnedes til Allehelgensdag den tekst, man brugte i Danmark, Mt. 5, 1—12, samt Apokal. 11, 3—13.

³⁾ Hilaria evangel. I.

⁴⁾ Thottske saml. 813 fol.

observeres. Naar dette icke skeer, var det langt bedre aldeles intet at befatte sig dermed; thy af een irregularitet flyder mangfoldige andre og forvolde Confusion og disordres, som fast icke kand afverges naar tingene paa den sidste time skal regleres«. Herpå følger ordningen af en mængde enkeltheder: hvorledes hoffurere skal give deltagerne i festen besked om alt muligt, hvordan vognene skal ordnes o. s. v. Omsider var da hele ceremoniellet ordnet¹⁾. Pragtfuldt skulde det være; elefantridderne og danebrogsridderne havde derfor ogsaa fået anmodning om at møde til festen ved hoffet i nye sølvgalonerede ordensdragter af rødt og violet fløjel, og de øvrige grever og friherrer blev ogsaa indbudte.

Søndagen den 24. Oktob. blev den kongelige befaling om jubelfesten oplæst fra prækestolene, både ved froprædken, højmesse og aftensang, og kl. 3 gik to kongelige herolder om i hele København med pavker og trompeter og udråbte kongens bud på alle gadehjørner. Aftenen før festen begyndte, d. 30. Oktob. kl. 6—7, blev der ringet med klokkerne over alle kongens lande; fra Københavns slotstårn lød samtidig de højtidsmæssige basuner, det var stadsmusikanterne, der blæste koraler, — noget, som gentoges hver aften i festugen.

Så oprandt den første festdag (23. Søndag eft. Trinitatis) med klart efterårsvejr og strålende solskin, der holdt sig de følgende dage. Kongen, dronningen og kongehuset gik ad løngangen til slotskirken, der var smykket med fløjelstæpper; foran dem gik overhofmarskallen med kammerjunkerne og kavallererne, efter dem kom ridderne. Da konfessionarius havde endt sin prædken over det sædvanlige evangelium, blev den ambrosianske lovsang: »O Gud, vi love dig« afsunget under pavkers og trompeters lyd, og således skete det over hele landet, hvor man kunde skaffe musikanter. Samtidig tordnede kanonerne fra voldene og

¹⁾ Uddrag i Hilaria evang. I 33 f.

flåden, ligesom der også salutedes fra Aggershus' og Rensborgs volde og flere andre steder. Efter gudstjenesten deltog de adelige herrer i det kongelige taffel, som blev underholdt med en festkomposition af den kongelige musikdirektør, den mærkelige italienske violinvirtuos Bartolomeo Bernardi¹⁾. — Samme dag kl. 12 åbnede Københavns universitet rækken af sine festligheder, som havde et langt højtideligere præg end de årlige reformationsfester, der var holdte i hundred år. Den yngste theologiske professor, Søren Lintrup, havde i rector magnificus', prof. Franckenauss navn skrevet universitetets indbydelsesskrift; det er noget svulstigt og overlæsset med billeder fra den græske og romerske mythologi og historie, som tiden fandt megen smag i²⁾. Nu samledes professorer og studenter i den øverste store høresal, hvor prof. dr. Hans Bartholin dernæst holdt »en zirlig latinsk oration«. Denne tale, der findes på det store kgl. bibliothek i et smukt, håndskrevet eksemplar³⁾, er et tro udtryk for Bartholins stift orthodoxe standpunkt og hans Pietisthad, der alt tidligere havde givet sig luft i hans theses mod missionen og senere bragte ham til at udsende nye fejdeskrifter⁴⁾. Efter at have givet en kort udsigt over planen for reformationshøjtidelighederne erklærer Bartholin i sin tale, at han forsmår det almindelige æmne, Luthers optræden og den evangeliske forkyndelses fremtrængen, og foretrækker at dvæle ved den orthodoxe lutherske lære og dens bekræftelse gennem sejr

¹⁾ Bernardis musik omtales ikke i de trykte beretninger; men at den blev »præsenteret« kongen ved denne lejlighed, ses af kompositionens udgivne tekst, »Der Fall des geistlichen Babels«. Om Bernardi se V. C. Ravn, Musikforeningens festskrift 1886, I 21 ff. og Dansk biograf. leksikon II 133.

²⁾ Denne Intimatio jubilæi secularis evangelici, der forøvrigt ikke bærer Lintrups navn på titelblandet, er optaget i Hilaria evang. I 40 ff. På det kgl. bibl. findes et eksemplar, indbundet i rødt fløjel.

³⁾ Gl. kgl. saml. 2504 4to. Pontoppidan har gjort uddrag af den i sine collectanea, Thottske saml. 1578 4to s. 164 f.

⁴⁾ Jfr. Fr. Nielsens artikel i Bricks, Dansk biograf. leksikon I 560 ff.

over al vranglære. Papisterne havde håbet, at den lutherske lære måtte dø med Luther, men de blev skuffede. I Tyskland havde den rene lære ganske vist haft sine sygdomstilfælde, og den havde det netop nu (o: Pietismen); men denne ædder var bleven holdt fjærnt fra vor kirkes abildhave, og den danske theologi var ikke smittet med det aller mindste af den falske surdej. Han vilde gennemgå de hæretikere og skismatikere, som hemmelig eller åbenlyst havde søgt at så deres ugræs i den danske kirkeager; det var Papisterne, Calvinisterne, Socinianerne, Synkretisterne og Pietisterne. Intet af disse samfund og partier var dog skadeligt for Danmark. Katholikerne havde kongerne vist så kraftig tilbage, at de umulig kunde få indpas. Heller ikke Calvinisterne var i stand til at forstyrre den lutherske kirkes ro: De havde vel tidligere sået deres fordærvelige sæd, men den var udryddet, som da Niels Hemmingsen blev afsat fra sit professorembede og Hans Knudsen Vejle fra sin bispestol. Ganske vist måtte København nu tåle en kalvinsk menighed indenfor sine volde og ovenikøbet af hensyn til den afdøde dronning Charlotte Amalie sé den udstyret med privilegier (hvad Bartholin tydelig nok er harmfuld over, uden at han dog tør sige sin mening rent ud); men man kunde dog berolige sig med, at Calvinisterne blev holdte indenfor snævre grænser og hindredes i at gøre proselyter, hvis det ellers var dem muligt; endvidere kunde man trøste sig med tanken om, at de til dels havde fælles tro og religiøse anskuelser med Lutheranerne og havde skrevet stærkt mod Katholikerne — således Claude: *Les plaintes des Protestans cruellement opprimés dans la royaume de France* —, og endelig kunde de indvandrede Calvinister fremme handel og værkflid. Socinianerne havde den danske kirke og stat aldrig tålt, Stanislaus Lubienitski var bleven vist bort, og Gotfr. Arnold var i sandhed en søn af løgnens fader, når han i sin kirke- og kætterhistorie kunde fortælle, at kun derved havde de danske theologer kunnet hindre Fredrik III i at

blive Socinianer. Hvad Synkretismen angik, da havde Calixt og Duræus ikke fået tilhængere i Danmark som i Sverige. Og endelig Pietisterne: gerne vilde han udførlig påvise, at de ikke blot fór vild i troens grundsandheder (in fundamentis fidei!), men at deres lære også helt vilde kuldkaste »status ecclesiasticus et politicus«; men tiden tillod ham det ikke. Kong Fredrik IV havde da også stængt disse sværmere ude ved at fjerne de tyske studenter Eberhard og Glüsing, der havde holdt opbyggelsesmøder. Derpå endte Bartholin sit foredrag med lovprisninger over kongen. — Samtidig blev der holdt jubeltaler af professorer i Kiel, Greifswalde og Odense gymnasium, af de theologiske lektorer, og senere på dagen ved hver latinske skole af dens rektor, i Københavns skole således kl. 2 af prof. philos. A. Frølund, der også havde udstedt den trykte indbydelse til skolens festligheder.

Storartet var den pragt, der blev udfoldet på den 2den festdag, Allehelgensdag, da kongehuset og hoffet kl. 11 kørte til Frue kirke i et optog, man næppe havde sét mage til før. Hvor forskelligt var det ikke fra reformationsfesten 1617, da Kristian IV og rigsråderne vandrede til fods fra slottet til kirken med syngende skoledrenge foran sig og efter prædkenen gik til alters sammen! Nu måtte den kristelige ydmyghed træde i skygge for kongemagtens højhed. Toget åbnedes af en afdeling hestgardister og de to kongelige hoffurerer. De strunke gardister må have frembudt et glimrende skue i deres røde uniformer med lyseblå kraver og opslag, blanksorte kyrasser, lysegule skindbukser, lange rytterstøvler og opkrammede hatte¹⁾. Dernæst så man den lange og statelige række danebrogsriddere. De kørte frem efter rang (de yngste først), iførte deres violette, sølvgalonerede fløjelsdragter med opslag på kjoleærmerne, frynsevest af drap d'argent og deres ordener i halskæder af guld. Hver af ridderne havde foruden løbere

¹⁾ C. C. v. Krogh, Meddelelser om den kgl. livgarde til hest 610 f.

og pager 6 lakajer i nyt livré, og enhver havde 6 heste for sin kare; de af ridderne, der efter deres stilling måtte være til hest i de kongeliges umiddelbare nærhed, lod deres vogne køre tomme mellem de andre efter den rang, der var dem tillagt. Blandt danebrogsridderne bemærkede man berømte mænd som admiralerne Sehested og Peter Raben, stiftamtmand, etatsråd Kr. Ludv. Plessen, amtmand, geheimeråd Ivar Rosenkrantz, geheimeråd Mathias Moth o. s. v. Efter dem fulgte 9 elefantriddere i lignende optog som danebrogsridderne, iførte mørkerøde, sølvgalonerede fløjlsdragter med opslag og frynsevest af drap d'or og ligeledes med ordenerne i guldkæder. Deres række bestod af general Dewitz, geheimeråd D. Wibe, general Scholten, grev H. Schack, overkammerherre og overstaldmester, grev F. A. Danneskjold-Laurvigen, geheimeråd, grev U. A. Holstein, overjægermester, grev Kr. Ditlev Reventlov, kongens halvbroder, generaladmiral Ulrik Kristian Gyldenløve, og hertug Filip Ernst af Sønderborg-Glücksborg. Dernæst kom overhofmarskallen, grev Callenberg, i sin ekvipage¹⁾, så kongens pager på hvide heste, kammerjunkerne, majorerne af fodgarden, fire oberster, blandt dem Løvenørn, og endelig staldmesteren, etatsråd Viereck. Så kom kongen i al sin pragt; hans forgyldte kare var trukken af 6 heste, og foran gik de kongelige lakajer. Derefter dronningens pager, kammerjunkere og gardermajorer og så dronningens kare, hvori dronning Luise sad med kongens søster, prinsesse Sofie Hedvig. Ved siden af hver af majestæternes vogne red 4 kammerherrer. Dernæst fulgte kronprinsen med følge, prins Karl med følge (deriblandt overkæmrrer Karl Adolf Plessen), prinsesse Charlotte Amalie, en afdeling af

¹⁾ Han selv havde mént, at hans kare ikke burde køre lige foran kongens, idet han henviste til tidligere lejligheder, hvor hofmarskallen havde redet sammen med staldmesteren og kammerjunkerne: »Skeer det icke, er det imod dend Respect Hans Mayst tilkommer, og sees icke, at hans vogen paa dette stæd med nogen rimmelighed kand tollereres« (Thottske saml. 813 fol.).

hestgarden, til sidst overhofmesterinden og hofdamerne. Efterhånden som ridderne kom ind i kirken, stillede de sig op langs begge sider af midtergangen, indtil de kongelige kom med deres følge, førte af biskoppen, stiftsprovst Lodberg og de to kapellaner, Kaasbøl og Kölichen, alle i hvide messeskjorter. De fornemme herrer ledsagede dernæst de kongelige op til kongestolen i pulpituret til højre, der i dagens anledning var smykket med røde fløjelstæpper med guldfrynser. Til siderne tog hofdamerne og de fremmede ministre plads, mens der var anvist den russiske ambassadør stol i venstre pulpitur oppe ved koret. Ridderne vendte tilbage til deres fløjelsklædte stole på gulvet op imod koret, og mens de høje herskaber tog plads, lød pavker og trompeter. Gudstjenesten begyndte, og foruden almindelige salmer — blandt dem den ambrosianske lovsang — blev der af Frue skoles disciple afsunget en slags kantate af høreren Jens Jensen Bergendal, søn af digteren m. Jens Sørensen Bergendal; den for sin veltalenhed berømte biskop Worm holdt prædkenen. Efter at gudstjenesten var endt, vendte hoffet tilbage til stort taffel paa slottet. Bisperne rundt om i landet prædkede i deres domkirker, superintendent Dassov i Mariakirken i Rensborg, og på de tyske universiteter og forskellige skoler blev der holdt taler.

Festen på den 3dje dag, Tirsdag 2. Novemb., havde et akademisk præg. På universitetet holdt prof. H. Steenbuch kl. 10 et foredrag om den evangeliske reformation som opfyldelsen af talrige profetier i gamle og nye testamente. På kollegierne blev der om eftermiddagen også holdt fest med taler: kl. 2 havde Regensen sin fest, hvor provsten, m. Peder Lauritsen Hunderup, talte om Katholikernes forsøg på at genoprette de tab, de havde lidt ved reformationen; samtidig samledes studenterne på Valkendorfs kollegium, hvor inspektør, Peter Trochmann, oplæste en afhandling „Triplex ecclesiæ Danicæ imago s. facies“ (Obscuratio ecclesiæ sub Gentilismo, vexatio ejus sub

Papismo, repurgatio per Lutherum); kl. 3 var der fest på Borchs kollegium, hvor inspektor, Just Munch, talte »De Providentia Divina circa initium Reformationis Megalandri«; kl. 4 talte på Elers' kollegium dets inspektor, A. L. Rossing, om Papisternes voldsomme og underfundige forfølgelser mod de evangelisk-lutherske menigheder¹). På Frue skole talte (kl. 2) konrektoren, den lærde professor Hans Gram, »De statu litteraturæ atqve artium in regnis borealibus ante reformationem«²). I Kiel og Greifswalde blev der også holdt festtaler (om formiddagen af professorer, om eftermiddagen af studerende) og ligeledes på Odense gymnasium og flere skoler.

4de festdag, Onsdag 3. Novemb., højtideligholdtes med en stor fest på universitetet, den pragtfuldeste den lærde verden endnu havde haft at opvise. Det øverste auditorium var blevet rigt smykket, alle højere embedsmænd var samlede, og studenterne var strømmede til, så mange salen kunde rumme; kl. 11 kom de kongelige og hele hoffet i samme glimrende optog som to dage før ved gudstjenesten i Frue kirke og blev modtagne af biskop Worm, rector magnificus i sin røde, guldstukne fløjelskappe og alle professorerne. Foran talerstolen sad hofmusikanterne, der under Bernardis ledelse indledede og afsluttede festen med musik, som den italienske musikdirektør havde komponeret til denne lejlighed³). Den latinske mindetale blev holdt af biskop Worm, og den handlede om den katholske kirkes fordærvelse, særlig i Danmark, og om reformationens

¹) Hilaria evang. I 48. Jfr. for Borchs kollegium H. Olrik, Borchs koll. hist. 1689—1728 s. 76 i Festskrift i anledn. af Borchs koll. 200 års jubilæum.

²) Denne tale har rimeligvis ligget til grund for Grams foredrag ved rektorskiftet 1745: Oratio de origine & statu rei litterariæ in Dania & Norvegia usque ad fundatam Universitatem Hafniensem (Dänische Bibliothek VII 439 ff.).

³) Nogle planer over de kongeliges, deres følges og de øvrige deltageres pladser og ordning ved festerne i Frue kirke og på universitetet findes i Thottske saml. 813 fol.

gennemførelse. Om eftermiddagen blev der atter af alumner holdt festtaler på kollegierne ved samme tid som dagen før: på Valkendorfs kollegium talte Matthæus Reutze »De erroribus gravissimis, quibus pressa fuit ecclesia occidentalis«, på Borchs kollegium matematikeren Kr. Agerholm »De Reformatione Lutheri in memoriam grate revocanda«, på Elers' kollegium And. Engberg: »Corruptio ecclesiæ sub Papatu et reformatio ministerio Lutheri peracta«. I Frue skole oplæste høreren Bergendal en versificeret tale. — Mens den lærde stat, »de sorte«, var optagne af alle disse taler, blev der på slottet holdt et prægtigt taffel. Ved hver kuvert lå der to medaljer, på forslag af festkommissionen prægede i anledning af jubilæet. Herved efterlignede man, hvad der hundred år før fandt sted ved det sachsiske hof; måske har man også fået nys om det utal af skuemønter, der nu blev prægede rundt om i Tyskland, og har villet overfløje de tyske småstater. Den ene medalje var i guld, af værdi = 14 dukater (!); på den ene side sér man kongens brystbillede, på den anden side en kirke, på hvis alter en opslået bibel viser indskriften: SaCra sCriptVra VerbVM DeI, hvori de store bogstaver udgør årstallet 1717, og med latinsk omskrift og underskrift. Den anden er en sølvmedalje, så stor som en specie; på den ene side kongens brystbillede på et fodstykke med påskrift: Mig gav Gud det Jubelaar, Jubelæren Gud selv faar; på den anden side verset:

Lovet være Gud i det hoije.
 Tu Hunder Aar forbi
 Den sande Troe blev fri
 Fra Pavens Tiiranni.

MDCCLXVII: D. 31. Octob.

En stor del af den slags sølvmedaljer blev — ligeledes efter kommissionens forslag — kastet i grams til folket. Efter de trykte beretninger fandt denne uddeling kun₁sted Onsdagen, kl. 3, men ifølge apotheker Seidelins optegnelser var det en gentagelse af, hvad der allerede havde fundet

sted om Mandagen. En hoffurer til hest viste sig på slotspladsen, ledsaget af 30 hestgardister med blanke pallasker; foran sadlen havde han en pose med sølvmedaljerne, som han udkastede håndfuldsvis, mens han red gennem den tæt pakkede folkemasse, lige fra slottet til Kongens nytorv. Seidelin, der den gang var lærling hos hofapotheker Becker, fortæller, hvorledes han havde vovet sig ind på slotspladsen og havde taget sit forklæde med for at samle sølvstykker op i det; men i trængslen var han nær bleven trykket ihjel, blev dernæst kastet fra det ene sted til det andet, mistede sit forklæde og fik naturligvis ikke en eneste sølvmedalje. Han havde sét langt mere af hatte, huer, parykker og tørklæder flyve i luften end pengestykker, og efter hans sigende kom mange mennesker til skade¹⁾. Derimod påstår de trykte beretninger, at de tumulter, der fandt sted på grund af folks begærlighed, ikke førte til ulykker, fordi man tog forskellige forholdsregler. — Fredrik IV havde tillige ladet slå en tredje, større medalje — ifølge Riegels vejede den noget over 19 lod!²⁾ — med kongens brystbillede på den ene side, på den anden side Luther og Bugenhagen med en stor tavle mellem sig, hvorpå man læser: *Timete Dominum & date Illi honorem, quia venit hora judicii Ejus & adorete Eum, Apocal. XIV. 6,* og over dem en engel med et bånd, der bærer påskriften »*Evangeliū æternum*«³⁾.

På den femte festdag, Torsdag 4. Novemb., var der atter højtid på universitetet kl. 10. I nærværelse af geheimeråderne (foruden professorer og studenter) holdt den næstyoungste theologiske professor, Hans Trellund, et foredrag, der har været et hvast angreb på Katholikerne, således som det fremgår af titlen: *De Papismo longius a*

¹⁾ Hist. tidskr. 3 r. II 276 f.

²⁾ Udkast til Fjerde Friderichs Historie II 133 f.

³⁾ Afbildninger af disse medaljer i »Beskrivning over solenniteterne« og i Hilaria evang. III, tab. I—II.

Christianismo recedente et proxime ad Paganismum accedente. Tidligere på året, d. 15. April, havde prof. Trellund med den lærde Nordmand, m. Johannes Treschow, som respondens holdt en disputats: Reformationis evangelicæ ad vitæ reformationem fidelis directio, optaget i Hilaria evangelica I 48 ff. Han søger her at vise, at reformationen giver sand anger, sandt kristeligt liv og kærlighed til Gud, at den åbner bibelen, der før var lukket, for den kristne, indskærper lydighed mod forældre og øvrighed, virker kyskhed og selvbeherskelse o. s. v.¹⁾. — På de to af kollegierne var der atter eftermiddagsfest med taler af alumner, på Borchs kollegium af Kr. Borthig om hvad der havde tilskyndet Luther til reformationen, på Elers' kollegium af Laur. Brorson om et interessant æmne, den samtidige jansenistiske strid i Frankrig. I Frue skole holdt hørereren Bartholomæus Schytte en oratio jubilæa metrica, og flere andre steder var der også skolefester.

Om aftenen blev der mellem 6 og 7 ringet med klokkerne; det var indvarslingen af den store takkefest, som fandt sted næste dag, 5. Novemb. Prædketeksterne til denne Fredagsgudstjeneste var udvalgte af biskop Worm: til froprædken og højmesse Amos 9, 11, til tolvprædken Josva 24, 14, til aftensang 1 Thess. 2, 13²⁾. Ligeledes havde Sællands biskop til denne ekstraordinære helligdag affattet en særlig kirkebøn med meget udførlig bøn for hver af de kongelige. Alle vegne hvor det lod sig gøre, havde man ledsagelse af basuner og pavker til afsyngelsen af salmen: Min sjæl nu lover Herren. I Frue kirke blev foruden salmerne sunget en arie og kor af J. J. Bergendal,

¹⁾ Det kan tilføjes, at Trellund til minde om Luthers fødsel holdt en jubelprædken i kongefamiliens nærværelse 11. Novemb. Teksten, Zak. 4, 6—7, anvendte han på reformationens oprindelse (det store bjærg, der for Serubabel skal blive slette), dens fremgang og sejr (Hilaria evang. I 47, noten).

²⁾ Foruden de trykte beretninger sé Zwergius, Siellandske Clerisie, hvor der dog fejlagtig står 2 Thess. 2, 7—8 for 1 Thess. 2, 13.

i Frelzers kirke lovsange af præsten Trojel og et tysk digt af organist Joh. Hiob Thielo (se nedenfor).

På den 7de dag, Lørdag 6. Novemb., afsluttede den yngste theologiske professor, den lærde Søren Lintrup, universitetets festligheder ved et foredrag »De beneficiis toti ecclesiæ ac tergemina ejus hierarchiæ per Reformationem collatis, a profano seculi ingrati contemptu vindicandis« (kl. 10). Mens denne tale ikke blev trykt, havde Lintrup derimod udgivet en tale, han havde holdt 1702, »Oratio Jubilæa de Halcyoniis Ecclesiæ Borealis Dano-Norvegiæ, ab omni persecutione, heresi, schismate, apostasia Principum et Doctorum adhuc immunis«. Det rhetoriske, billedrige og svulstige er karakteristisk for denne tale, og de udførlige noter, der helt knuser teksten, gør den dobbelt vanskelig at trænge igennem; som historisk skrift er det betydningsløst, det indeholder egentlig ikke nogen virkelig fremstilling af reformationen og reformatorerne, men kun almindeligere betragtninger, og til den danske kirkes historie er der kun taget lidet hensyn¹). At Lintrup endvidere er forfatter til universitetets indbydelsesskrift, er allerede bemærket. — Om eftermiddagen afsluttedes også festen på kollegierne ved sædvanlig tid: på Valkendorfs kollegium — det gamle Karmeliterkloster — holdt Fr. Nannestad (den senere så bekendte dr. theol. og biskop) et foredrag om Karmeliterordenen; på Borchs kollegium talte Math. Plade »De Jubilæo Evangelicorum, Judaico instar Sacro, Calvinianorum Hypocritico, Pontificorum profano et impio«, på Elers' kollegium Kr. Vilh. Lund »De Jubilæi evangelici præ gentilium, pontificiorum, Calvinianorum et Judæorum jubilæis eminentia et prærogativa«. — Hele den store 200-års fest afsluttedes d. 7 November (24. Søndag eft. Trinit.) med gudstjeneste, hvor der blev prædket over de sædvanlige tekster.

¹) Optrykt, dog uden noter, i *Hilaria evang.* II 2 ff. Jfr. ovenf. s. 38.

Hvorledes reformationsfesten forløb udenfor København, derom har vi kun spredte efterretninger, og blot fra tre jyske byer er der sendt en slags korrespondancer til *Hilaria evangelica*. Fra Odense er der bevaret et ejendommeligt træk. Biskop Kristian Muus, der var kommen i vanry for procesraseri og på grund af en klage sat under en kommissions undersøgelse, blev på en af festdagene aldeles forvirret i sin jubelprædken i st. Knuds kirke, og det ærgrede ham i den grad, at det — i forbindelse vel med de krænkelser, han havde lidt — snart efter voldte hans død ¹⁾. — I Ribe havde man anstrængt sig; ved gudstjenesten 1. Novemb. lød der musik, særlig komponeret til denne fest. Blandt festtalerne var den lærde theologiske lektor Peder Terpager, som d. 31. Oktob. i den theologiske høresal holdt et interessant foredrag for stiftamtmand, biskop, præster, rådmænd o. s. v. Denne »*Oratio Jubilæa evangelica de Ripis olim pontificiis*« er en skildring af den middelalderlige katholske kirkes væsen og dens mangler, med særligt henblik på Ribe, og den vidner om sin forfatters lærdom og flid i studiet af Danmarks fortid. — Hvad Viborg angår, må det fortælles, at den bekendte provst, m. Kristen Lassen Tychonius fra Skive, en måned før festen, d. 30. Sept., på et landemode her havde holdt et jubelforedrag, en udsigt over den danske kirkes historie, vel nærmest støttet på Hvitfeldt ²⁾. Ved selve festen havde byens mest anséte borgere illumineret deres huse.

Ingensteds havde man været ivrigere for at gøre reformationsfesten glimrende end i Ålborg; i *Hilaria evangelica* foreligger der da også en kortere tysk og en længere latinsk fremstilling af festlighederne. I midten af Oktober

¹⁾ J. C. Bloch, Den fynske gejstligheds hist. I 192.

²⁾ Tychonius' tale findes på kgl. bibl. Gl. kongl. saml. 2503 4to, trykt med forord til dr. Cyprianus i Gotha i *Hilaria evang* I 65 ff. og Giessing, *Tychoniana* II 191 ff.

blev der først holdt et præstemøde, hvor biskop Frans Thestrup holdt en tale med forklaring over alle enkelt-heder ved den tilstundende fest; her oplæstes tillige et tysk digt af stiftsprovsten, m. Sixtus Aspach, om Danmark under hedenskabet, catholicismen og den lutherske reformation (utrykt). D. 30. Octob. lød trompeter fra kirketårnene og rådhuset: man indvarslede festen. Den næste dag så man et langt tog af nogle og tyve kareter køre til kathedralskolen; det var stiftamtmanden, baron Rud. Gersdorf, biskoppen, præsterne og mange adelige fra omegnen, der indfandt sig for at deltage i skolens fest. Salen var smykket med damask, til de fornemme gæster stod der gyldenlædersstole, og man så et billede af Luther, mens pavens billede var sat udenfor, — det skulde vel være symbolsk. Festtalen blev holdt af rektoren, m. Math. Thestrup, søn af biskoppen og tillige landsdommer, senere ejer af Mariager kloster og adlet († 1769). D. 1. Novemb. prædkede biskop Thestrup selv i Budolfi kirke, der var festlig smykket med røde damaskes tæpper. Allehelgensdag var der helt tysk gudstjeneste i Frue kirke, med tysk koralsang, og afsyngelsen af en tysk kantate af stiftsprovst Aspach, der ligeledes selv prædkede på tysk, »welches in vielen Jahren nicht geschehen«¹⁾. På skolen holdt biskoppens anden søn, konrektoren m. Kristen Thestrup († 1750 som professor ved universitetet), to foredrag, der prises i høje toner. Ved Fredagsgudstjenesten prædkede bispen atter selv og forestod altergangen. Den selskabelige side af festen har tydelig nok spillet en meget stor rolle i Ålborg; stiftamtmanden gav et pragtfuldt bal, og magistraten foranstaltede d. 3. Novemb. på rådhuset en festmiddag for stiftamtmanden, biskoppen, præsterne og en del adelige, mens man lod kanonerne tordne; dagen efter havde borgerne gilde på kompagnihuset, siden havde håndværkerne også deres gilde. »In Summa, die gantze Woche

¹⁾ Hilaria evang. I 39.

ist mit Gottesdiensten, und zu des Höchsten Ehren gewidmeten Feyern, auch andern Divertissementen, zu alleseits Hohen und Niedrigen vielen Vergnügen zugebracht, dasz dergleichen dieses Orts nie gesehen worden«, således slutter den ene af indberetningerne til *Hilaria evangelica*. Som minde om denne reformationsfest i Ålborg havde man et billede til reformationens forherligelse, hvor man bl. a. sér Luther opslå sine theses, brænde banbullen og med sin kæmpepen vælte kronen af pavens hoved ¹⁾.

Hvad reformationsfesten i Sønderjylland angår, skal her blot fremhæves, at rektoren i Flensborg, den for sin lærdom så berømte Joh. Møller, udsendte et indbydelsesskrift, der har megen interesse: »Kurtzer und eilfertiger Entwurf der Historie der Flensburgischen publiqven Stadtschule«. Blandt lærernes festtaler ved skolen var Møllers egen den første; den handlede om de danske kongers fortjeneste af Sønderjyllands reformation og de mest fremragende reformatorer i hertugdømmet. — For Norges vedkommende er der kun sparsomme efterretninger. Kun fra Bergen er der sendt en indberetning til *Hilaria evangelica*, ifølge hvilken rektor Erik Møinichen d. 31. Oktob. holdt en skoletale om de mest fremragende lærere i reformationens første århundrede, biskop Schmidt talte 1. Novemb. om pavedømmets udskejelser og befrielsen derfra, og lektor Oluf Bornemann holdt den tredje festdag en tale på to timer om den rene kristne religion, der var plantet, udbredt og bevaret i de nordiske lande gennem to sekler ²⁾. I Kristianssand holdt lektoren m. Claudius Ursinus et foredrag om den danske kirkehistorie, der udkom i trykken (optrykt i *Hilaria evangelica* I 74 ff.). — Også i den dansk-norske menighed i London holdt man reformationsfest. Hans Vandal (senere kommunitetsprovst og professor philosophiæ, dernæst præst i Tårnby på Amager, † 1757) var på sin

¹⁾ Gengivet i *Hilaria evang.* I 64.

²⁾ *Hilaria evang.* I 87.

rejse kommen til verdensstaden og holdt en jubeltale, »Secularia Jubilæa sive Pia Memoria Reformationis«, der blev udgivet og tillige optaget i *Hilaria evangelica* I 87 ff.; hvad der her forekommer om reformationens indførelse i Danmark er kun tarveligt.

Sluttelig vil vi kaste et blik på den ret omfangsrige litteratur, hovedsagelig poesie, der fremkom ved siden af festtalerne og afhandlingerne. Flere af tidens mange smådigtere har givet deres bidrag. I indhold og tankegang afviger disse digterske forsøg ikke meget fra hverandre; de fælles karaktérmærker er de hæftige, traditionelle angreb på catholicismen og forherligelse af kongen og kongehuset i den tids ofte servile tone. — Hvad hadet til Romerkirken angår, da var reformationstidens voldsomme ord og billeder ingenlunde blevne mildnede med tiden: for Lutheranerne var det en afgjort sag, at paven var Antikrist, og Rom var Babel. Peder Terpager, der ellers i sin jubeltale bedømmer catholicismen mildere end de andre forfattere, tvivler ikke om, at paven intet andet er end Djævelen i menneskeskikkelse, og bevis derfor søger han i det brev fra Damiani, hvori han kalder Hildebrand, den senere Gregor VII, »min hellige Satan« (!). Tidens råhed og smagløshed kunde give en sådan tro de uskønneste, ja modbydeligste udtryk, navnlig i digtene; grundtonen er borneret foragt og hån mod alt religiøst liv før reformationen: alt i catholicismen er kun forgyldt elendighed. Som prøve kan tjene et par linjer om pavekirken af Tåsingepresten Niels Lucoppidans »Eenfoldige Fryde-Tancker over Guds saliggjørende Ords Oprindelse og Guds Kirckis lyksalige Udfrielse fra det papistiske Aag og Afguderi«:

Saa var da *Dyret* skabt, som Satan havde dækket,
Og til et grusomt Bæst op af een Unge klækket,
Hand blef een Drage mod Guds usle Faar og Lam,
Ald Verden skelvede, naar hand var vred og gram . . .

Hvad Paven lucted til med sin Catholske Næse
 Hvor paa hand vilde med en Høytids Aande blæse,
 Hvad som blef kryssset oc med Signen overlæst,
 Det bleef een Helligdom mod Diefle, Soot og Pest.

Lucoppidan overgås dog i smagløshed af proprietæren Daniel Kellinghausen, der skrev »Danne-Markes Stoore Jubel-Glæde over den Rommerske Kirckes, som GUD selv i Apocalyp: Cap. XVII kalder Den stoore Hoore, Hendes første Beskemmelse ved Reformationens kraftige Begyndelse«. Idet han her vil efterligne Kingo, opnår han kun at give det hæsligste vrægebilled af mesterens billedrige stil. Blandt andet hedder det — og det er endda ikke af de mest frastødende steder — om pavekirkens fordærvelse:

Slig Smincke siden hialp, at Hooren bleev af alle
 For *Infalibel* holdt og Christi Ægte-Bruud:
 Endskiønt hun Sviine-aaed af Verdens Maske-Balle,
 Og var saa Dievle-sort bag hendes glatte Huud.
 Hun Galde-Sygen lood sit Hierte saa betage,
 At hendes Struube-Gab flød som en Orme-Grauv
 Med Edder og Forgift

Et sådant usselt samfund må da også være så godt som knust ved Luthers optræden. Kellinghausen skriver:

Thi da *Lutheri* Haand om Alle-Hellgens Aften
 Først sine Puncter sloog paa Kiercke-Døren op,
 Fick Hooren udi Rom en Øre-Dask, sab Safften
 Flød udaf Tænderne, som skændte hendes Kropp.

I et rimeri af præsten i Skén Iver Hesselberg, »Jobel eller Frydens Basune«, hedder det om Luther:

Paa *Anti-Christens* Muur hand skiød saa stor en Bræst,
 med Kugler af Papir som aldrig før er læst.
 Der fandtes nok af dem, som Hullet skulle bøde
 Men ville Skiøtteren til Moedet burde møde,
 Hand kom, men glemte ey sin Mund og Bibel-Bog
 Og skiød saa Kuglerne dem digt om Øren slog.

Andre af disse lejlighedsdigte er vel ligeså uforsonlige i deres had til catholicismen, men ikke så uædle i formen. Således Jørgen Friis' »Et kort Begreb saavel af de gamle Danskes Blindhed under Hedenskabet som af deres Vildfarelse under Pavedømmet«. Som prøve kan tjene hans skildring af pavernes pengebegærlighed, som står levende for ham, idet han er stolt ved tanken om at den danske jubelfests ry skal nå til selve Rom:

Til Rom, hvorfra vi fik den Penge-gierrig Lære,
Da *Cardinalerne* for-riige vilde være,
Og Pave *Leo* blev en Buszemand og Skrek
For dem, som intet gav i Helligdommens Sek.

I blinde Lygte-Mænd! I vilde liuse andre
Og vidste ikke selv i rette Lius at vandre,
Og om I vidste det, hvi loode I os gaae
I Mørket, som vi nu kand see og føle paa? . . .

Ved saadan Markeds Færd er Penge-Pungen bleven
Hos Eder Dag fra Dag saa deilig tyk og treven;
Men tvert imod igien hos andre smal og tynd,
som maatte punge ud og sone deris Synd.

I store Handelsmænd! I solte Eders Vare:
Hvo tænkte, det var Snak, I havde med at fare,
Før LUTHER raaber an om Forbud og Beslag.
Og da kom Eders Træk og Nykker for en Dag.

Som den anden karakteristiske side ved digtene fra reformationsfesten fremhævede vi forherligelsen af kongen og kongefamilien. Folket var jo vokset sammen med enevælden. Greb denne også ind i mangfoldige privatanliggender og begrænsede den tidt de enkeltes frihed for at samle al magt på en hånd, så værnede den til gengæld med stærk arm over enhver undersåt og stræbte at fremme alles vel. Det følte folket, og bevidstheden herom blev støttet og styrket ved den hurtig indgroede forestilling om konge-

magtens guddommelighed. Og hvad netop denne tid angår, da havde den arbejdsomme Fredrik IV med sit venlige og ligefremme væsen vundet sine undersåtters hjerter. Man tilgav ham både de svære byrder, han pålagde rigerne, og den forargelse, han gav ved sit privatliv¹⁾. Den officielle stil blev mere og mere præget af tanken om kongen som guddommen på jorden, og det mærker man også ved denne lejlighed. Ret mådeholdent er dog et digt af den lærde jomfru Lykke Sofie Friis fra Odense, der fik den ære både at blive optaget i *Hilaria evangelica* (I 38) og i *Alb. Thuras Gynæceum Daniæ litteratum* (s. 59 ff.). Her indføres Luther takkende de danske konger og sidst Fredrik IV:

Men Tack i Sær O Tack! Kong FRIDERICH den Fierde,
 GUD skantzte DIG omkring med Engel-Hegn og Gierde,
 For Du vil tænke paa hvad jeg har lært og læst
 Og Pavens Avner hen i Veir og Vinde blæst!

¹⁾ Angående folkestemningen se Holm, Danmark-Norges indre hist. 1660—1720, II kap. 1. — Jeg benytter her lejligheden til at gøre opmærksom på, at det studenterrøre, der fandt sted på Kommunitetet, fremkaldt ved en indskrift til kongehusets pris, som økonomen havde ladet opsætte, ikke har haft sin årsag i dronning Anna Sofies (Reventlovs) indtog, og derfor ikke kan have været udtryk for studenternes forbitrelse over kongens forhold til hende. Således er det urigtig fremstillet af Reinhardt i hans Kommunitetets og Regensens hist. 147, og i tilslutning hertil har jeg selv fortalt denne begivenhed i Borchs kollegiums historie 1689—1728 (Festskrift s. 70). Prof. Holm var da så venlig at gøre mig opmærksom på det højst usandsynlige heri. Ved undersøgelse af Reinhardts kilde (*Acta facult. theol.* 19. Dec. 1721) viste det sig nu også, at det ikke var ved dronning Anna Sofies, men ved kronprinsesse Sofie Magdalenes indtog senere på året, at urolighederne fandt sted, — noget jeg allerede havde fundet optegnet i et bind af Pontoppidans *Collectanea* (Thottske saml. 736 fol. s. 495). Er forholdene således, kan det ikke med nogen rimelighed antages, at studenterrøret har noget med stemningen overfor kongehuset at gøre; men kommunitetsalumnerne har blot taget anledning til at vise deres uvilje mod økonomen.

Flere lovpriser naturligvis Fredrik IV som den store missionsfyrste, således L. Lunov i hans »Dania periodica quatuor ætatibus distincta« (tilegnet kronprinsen), en Danmarks kirkehistorie på vers med Hvitfeldt som kilde. På dette område mærker man smigeren, således når Hesselberg sammenligner Fredrik IV med Alexander d. store, der drog til Indien for at vinde land, mens kongen søger at vinde sjæle i de fjærne egne. Overfor de andre kongelige personer smører denne forfatter også tykt på: dronning Luise er »solen blandt gudinderne på jorden«, og om prins Karl hedder det:

Den Ære-Stierne her paa Rigets Firmament

Hand skinne frem saa vidt Carls-Vognen er bekiendt.

Forrest i hans digt er der en såre kunstig bogstavleg, en »anagrammatismus« til kongens ære. Man kunde også fremhæve det vers, hvormed den bekendte præst ved Frelsens kirke, Hans Thomæsøn Trojel, i tilegnelsen af sine jubelprædkener (udgivne 1718 og 1719) henvender sig »Til Gud, den Første og den Sidste, og til Kongen, Den Fierde, den Første og den Sidste«. Denne sammenstilling er anstødelig, en præst skulde have holdt sig for god til en så krybende smiger; at han kunde nedværdige sig dertil, bliver dog mere forståeligt, når man husker, at han var en mand, der endog vidste at gribe til opdigtelse og løgn for at indynde sig på de højeste steder og styrte sine uvenner, — indtil hans rænkespil førte til hans eget fald¹⁾. Da alle kunde henvende sig til kongen, benyttede flere andre sig af lejligheden til i digte at lægge deres tjenstivrighed for dagen. Organist Joh. Hiob Thielo »præsenterede« Fredrik IV sin kompositions tekst, »Musikalische Jubel-Freude«; Bernardi tilegnede kongen teksterne til sine

¹⁾ Pontoppidans udkast til fortsættelse af *Annales eccl. Dan.*, Ny kgl. saml. 737 fol. (under 1723). Worm, *Leksikon ov. lærde mænd* II 517. Wiberg, *Alm. præstehist.* II 151 f.

to kompositioner, »Der Fall des geistlichen Babels« og »Die Freude des Israels Gottes über ihren Ausgang aus dem geistlichen Babel« (udført paa universitetet 3. Novemb.); en theologisk studerende fra Femern, Joach. Beccau, fremkom med sin forherligelse af kongen i anledning af festen, o. s. v.¹⁾. Af sådanne for øvrigt lidet fremragende poetiske udgydelser skal endnu nævnes »Et Krigs Articuleret Jubel-Skrig fra de nye Rytter-Qvarteer paa den 7. Nov. 1717«, et kort vers, som i nogle eksemplarer blev trykt på rødt atlask med sølvblonder om (kgl. bibl.). Det fremhæves her på grund af sin forfatter, den begavede theologiske kandidat Hans Nordrup, der en del år tidligere havde været mistænkt for at ville gå over til catholicismen og var kendt som en løs person²⁾.

Kun to af de mange jubilæumsforfattere har opvist noget, der har lidt af den virkelige digterånd i sig; det er høreren Jens Jensen Bergendal og den nys omtalte københavnske præst Hans Thomæsøn Trojel. Af Bergendals »Zions Lof-Sange« kan anføres et brudstykke af kantaten til takkefesten i Frue kirke, hvori det med hentydning til prædketeksten (Amos 9, 11) hedder:

Aria

Hvi staar Du, Davids Huus, saa ynckelig og øde?
 Det smerter mig at see min Viinggaard uden Grøde;
 Jeg har i fordum Tid mit Giærde om dig satt,
 Er dette refvet ned? Hvi staar du saa forlatt?

Hvi gaar I, vilde Dyr, og Vexterne oproeder?
 Hvi blander I med Dynd de Lifsens klare Floeder?
 Af disse mine Træer de skulde drage Safft,
 Mens ach! de viszne staar jo uden Lif og Krafft.

¹⁾ En fortegnelse over jubilæumslitteraturen findes i Chr. Bruun, *Bibliotheca Danica* I 150 ff.

²⁾ *Nyt hist. tidsskr.* VI 384 ff. Rhode, *Saml. til Lålands hist.* (2 udg.) 461 ff. *Thottske saml.* 738 fol.

Recitativ

Dog vær glad,
 Vær, o Zion, glad ved dette,
 Jeg dit Giærde vil oprette;
 Davids den forfaldne Hytte
 Skal paa Ordets Grund og Stytte,
 Som paa Klippen, opbyggt staa;
 Hvad kand Helvede formaae?

Højest står Trojels jubelsang, der blev sunget ved høj-messen i Frelzers kirke d. 5. Novemb. Den er trods al ufuldkommenhed et ret mærkeligt kingosk studie; mange vendinger er en efterligning af den store salmedigters bibelske billedsprog, og glimtvis finder man enkeltheder, der peger fremad mod Grundtvig. I det hele viser flere vers både kraft i tanken og djærvhed i udtrykket. Digtet begynder således:

Danske *Sion*! Vær nu glad
 Ved *Lutheri* Morgenrøde;
 Lysets Straaler giennembrøde,
 Der du udi Mørket sad:
 Nu i Søndags *Luthers* Lære
 Fyldte Tvende Hundred' Aar,
 CHRISTO være ævig Ære,
 At det Lys saa stadigt staar.

Da vi bleve Christne Nye,
 Lyset vel i Norden tændtes;
 Men den Sool dog lidet kientdes
 Bag Papistisk Aande-Skye,
 Ja den Helveds-Drages Aande
 Giennem Kætters giftig Tand
 Hafde udslukt Lysets Taande,
 Der var Mørck i alle Land.

Bibelen laae under Benck,
 Støvet selv af CHRISTI Moder

Klagede de Afguds Noder:
 Mand gav hende Guddoms Skienck;
 Andre Helgens Aske raabte
 Over det Afguderie,
 Mand paa døde Guder haabte
 Og paa Muncke-*Phantaisie*.

Kirckens *Sacramenter* To
 ynglede i Muncke-Hierner,
 Til de blev Syv vilde Stierner
 Udi Pave-Lærdoms Troe,
 Mand sig gjorde self de Trapper
 Til GUDs Himmel at opgaae:
 Egne Dyder, Muncke-Kapper,
 CHRISTI Værdskyld lod man staae.

Var et Hierte Synde-klemt?
 Skulle Penge-Klokken klemte
 I en Skat, som Paven giemte,
 Saa var alle Synder glemte;
 Bande, hore, stæle, morde,
 Og hvad Synd der forefaldt,
 Mand det alt forlade torde
 Ved en Aflads Breve-Paldt.

Laae en Synder paa sin Seng,
 Døden ham paa Læber bladred'?
 Strax en Munck for ham udsladred'
 Skiærs-Ilds Fabler udi Flæng:
 At hand kom ey i GUDs Rige
 Uden giennem denne Ild;
 Og mand kand ey nock udsige,
 Hvor GUDs Hiord da foor saa vild ...

Er der end ikke noget overraskende nyt i Trojels digt, så er det dog for sin tid et respektabelt forsøg, der viser, at forfatteren ikke var blottet for digtersk sans og smag. Skade, at en mand med Trojels ævner skulde ende i livs-varigt fængsel!